

's RIJKS MUNT
Leidseweg 90
Postbus 2407
UTRECHT

Telefoon 030 - 9 1 0 3 4 2
Postrekening nr. 50.74.86 t.n.v.
's Rijks Munt te Utrecht

's Rijks Muntmeester:
Dr.Ir.M.van den Brandhof

Een vooropstelling, dat de munttechniek tot één der oudste technieken hier te lande gerekend mag worden, zal weinig tegenspraak uitlokken, immers, de oudste menselijke beschavingen hebben reeds behoefte gevoeld aan een ruilmiddel dat door vorm, inhoud en gewicht een intermediair kon vormen bij het tot stand komen van transacties. Dit ruilmiddel, dat allengs de gedaante der huidige munten heeft verkregen, was hier te lande bij het begin onzer jaartelling bij de Romeinen; die reeds een goed geregeld muntwezen kenden, in gebruik. Na het vertrek der Romeinen werden in de 7e en 8e eeuw in ons land de eerste munten geslagen en wel te Maastricht en Wijk bij Duurstede, doch reeds spoedig daarna, in de 10e eeuw, verkrijgt Utrecht een Muntinrichting binnen zijn muren. Het huidige Staatsmuntbedrijf, thans gevestigd aan de Leidseweg is hiervan, sinds 1806 als enig muntbedrijf in Nederland, als voortzetting te beschouwen.

Vóór het laatstgenoemde jaar kende de Republiek der Verenigde Nederlanden vele provinciale munthuizen, terwijl te Utrecht ook wel stedelijke munten werden geslagen. Tijdens de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland werden echter allengs deze munthuizen gesloten en bleef Utrecht, waar de destijds best geoutilleerde muntinrichting was gevestigd, over. Enige malen heeft nog het voornemen bestaan deze muntinrichting naar Amsterdam over te brengen, doch bij deze voornemens is het gebleven.

In 1902 werd het bedrijf als Staatsmuntbedrijf, ressorterende onder het Ministerie van Financiën, in direct rijkbeheer genomen.

Het stelsel, waarnaar eeuwenlang werd gewerkt, was tot 1902 in hoofdzaak hetzelfde gebleven. Het was het stelsel van aanbesteding van de muntwerkzaamheden aan een bepaald persoon, de Muntmeester, met uitsluiting van ieder ander. Deze Muntmeester moest in de muntinrichting, die, evenals het voornaamste deel van de inventaris, overheids-eigendom was, de muntslag verrichten. De eisen waaraan de munten behoorden te voldoen, waren voorgeschreven en er werd toezicht op uitgeoefend dat door de Muntmeester aan die eisen werd voldaan; eertijds door het College van Raden en Generaalmeesteren der Munt, van 1850 tot 1902 door het Munt-College.

De Muntmeester had voor het gebruik van de inrichting aan de eigenaar daarvan, eerst de provincie en later het Rijk, een vergoeding, afhankelijk van de omvang der werkzaamheden, te voldoen. Overeengekomen was uit de aard der zaak, wat door de opdrachtgevers voor de muntwerkzaamheden moest worden betaald, het zgn. muntloon. Zoals reeds vermeld, kwam in 1902 het gehele bedrijf in rijkbeheer; zowel de Muntmeester, als de opzichters en werklieden kwamen in dienst van de Staat.

Het hiervoren genoemde, uit 3 leden bestaande Muntcollege werd afgeschaft en vervangen door een afdeling Contrôle. De muntinrichting, welke sinds 1647 gevestigd was geweest in een zich allengs uitbreidend complex gebouwen en huizen, gelocaliseerd in de rechthoek Herde - Drakenburgsteeg - Oudegracht - Potterstraat, werd in 1911 overgebracht naar het huidige gebouw; op het verlaten terrein verrees in de jaren na 1920 het Postkantoor.

Tot aan het uitbreken van de tweede Wereldoorlog zijn hier alle munten voor Nederland en zijn Overzeese Gebiedsdelen geslagen; de muntslag der huidige Nederlandse munten ving in 1948 aan. Ook Suriname en de Nederlandse Antillen laten nog steeds hun munten in Utrecht slaan, terwijl incidenteel voor zover de werkzaamheden van het Koninkrijk het toelaten, opdrachten voor het buitenland worden uitgevoerd.

De werkruimten, welke bezocht zullen worden, zijn:

1. Smelthuis	3. Gloeihuis	5. Muntzaal
2. Pletterij	4. Blanchiment	6. Contrôle-afdeling

1. In het Smelthuis wordt de legering bereid waaruit de stuivers en centen worden vervaardigd. Deze legering bestaat uit 95% koper, 4% tin en 1% zink (muntbrons). De rijksdaalder, de gulden, het kwartje en het dubbeltje bestaan uit zuiver nikkel, welk metaal van elders in de vorm van ronde schijfjes (zgn. plaatjes) wordt betrokken en dus niet in het Smelthuis wordt verwerkt. Het smelten geschiedt in ovens, verhit door elektriciteit van middelfrequentie (2000 perioden), waarin kroezen van 300 kg. inhoud zijn geplaatst, welk hydraulisch kipbaar zijn. Het gesmolten metaal wordt uitgegoten tot platte staven (de zgn. tinnen) in stalen gietvormen. Na afkoeling worden van deze tinnen de koppen en bramen afgesneden. De tinnen zijn dan gereed voor de
2. Pletterij, waar de tinnen worden uitgeplet tussen walsen op die dikte, die nodig is om de muntplaatjes bij de gegeven diameter het in de Muntwet voorgescreven gewicht te geven. De uiteindelijke bepaling van de gewenste dikte geschiedt dan ook door weging. Is deze dikte bereikt, dan volgt het uitsponzen van de muntplaatjes in een exenterpers. Door deze mechanische bewerkingen neemt de hardheid van het metaal aanmerkelijk toe. Het is noodzakelijk deze weer omlaag te brengen, hetgeen geschiedt door gloeien bij 700° in het
3. Gloeihuis. Hier worden de muntplaatjes en soms eveneens de geplette tinnen in elektrische ovens gegloeid. Bij muntbrons worden de muntplaatjes onder afsluiting van de lucht gegloeid. Dit is mogelijk door deze muntplaatjes in een roterende oven met gasatmosfeer te gloeien.
4. Blanchiment (de naam is afgeleid van blancheren, witkoken). De muntplaatjes zijn nu zacht, maar vuil aan de oppervlakte. Het schoonmaken geschiedt met verdund zwavelzuur in draaiende trommels. Vervolgens worden de plaatjes op gelijke wijze gespoeld met water en tenslotte gedroogd in een centrifuge met warme lucht. Hierop volgt het uitzoeken der muntplaatjes, die gebreken vertonen. Alle plaatjes worden op een lopende band achtereenvolgens aan beide zijden gecontroleerd op fabrikagefouten. De goede exemplaren worden hierna aan een bewerking onderworpen, waardoor de rand wordt opgestuikt in een zgn. opzetmachine. De schijfjes zijn dan gereed voor de muntslag; echter op de guldens en rijksdaalders wordt eerst nog het randschrift aangebracht in een randschriftmachine; opzetmachine en randschriftmachine werken beide volgens hetzelfde principe.
5. Muntzaal. De laatste bewerking is de eigenlijke muntslag. De muntplaatjes worden in de daarvoor gebruikte muntpersen tussen twee muntstempels geperst met een druk, die tot 200 ton kan oplopen. Een met de beweging van de stempels synchroon lopend transportmechanisme zorgt voor de aan- en afvoer van de muntplaatjes. Op het moment, dat de muntslag plaatsvindt, is het onderstempel in de zich in de werktafel bevindende muntring verzonken, waardoor het muntplaatje zich aan de vorm van de muntring moet aanpassen. Heeft deze muntring inwendig een karteling, dan ontstaat er een gekarteld muntstuk. In het andere geval is de muntring glad aan de binnenzijde. De muntstukken worden vervolgens wederom op gebreken uitgezocht en zijn dan gereed tot vervoer naar de
6. Contrôle-afdeling. Hier worden de munten door telmachines in zakken geteld (200, 500 of 1000 per zak). De zak wordt verzegeld en nagewogen en verder ter verzending gereedgemaakt.

Het in circulatie brengen van de nieuwe munten loopt, voor wat de guldens en rijksdaalders betreft, over de Centrale Bank en de Agentschappen van de Nederlandsche Bank alsmede de Districtspostkantoren; de andere munten worden uitsluitend via de zgn. Districtspostkantoren in den lande in omloop gebracht. Omgekeerd verloopt de intrekking van voor de circulatie overtollige munten ook over deze Postkantoren, zoodig uitgebreid tot de kantoren van de Nederlandsche Bank.